HORDALAND FYLKESKOMMUNE

BERGEN KOMMUNE

Veileder

FOREBYGGING AV RADIKALISERING OG VOLDELIG EKSTREMISME

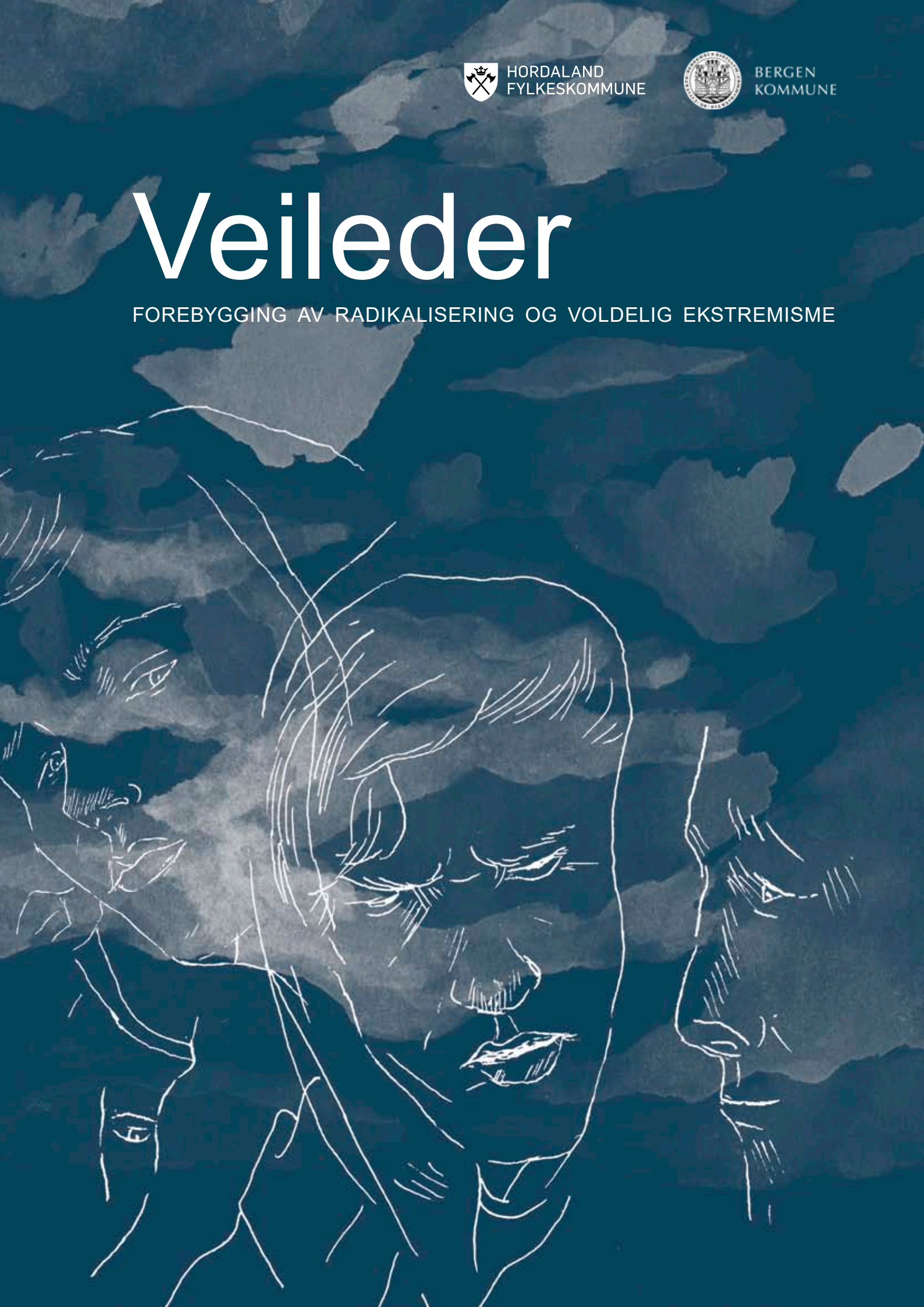

Innledning

Bystyret i Bergen vedtok 23.09.2015 en ny handlingsplan for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme i Bergen. Et av tiltakene i planen er å utarbeide en veileder for hvordan personer som står i fare for å bli radikalisert, kan håndteres.

Med denne veilederen ønsker Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune å gi et praktisk verktøy om hvordan man kan følge opp og forebygge at personer blir radikalisert. Veilederen er rettet mot ansatte i førstelinjetjenesten som grunnskole, videregående skole, barnehager, NAV, barnevern og lignende, men vil også være relevant for andre.

Veilederen er utarbeidet av kommunen i tett samarbeid med RVTS Vest. Politiet er også en viktig samarbeidspartner. Innholdet i veilederen er delvis hentet fra veiledere utarbeidet i andre kommuner og regioner samt regjeringens veileder. Det er lenker og referanser til disse bak i veilederen.

AKTUELLE LENKER

- www.radikalisering.no
- www.utveier.no
- www.bergen.kommune.no – søk veileder forebygging mot radikalisering

ALF Layout: ALF as, Designavdelingen | Illustrasjoner: Åshild Kanstad Johnsen | Trykk: Bodoni Miljømerket trykksak 2041 0699

Innhold

04 TAUSHETSPLIKT OG PLIKT TIL Å AVVERGE LOVBRUDD
05 Ansatt i førstelinjetjenesten
05 Avvergelsesplikten (strl. § 139)

06 RISIKOFAKTORER OG BEKYMRINGSTEGN
06 Generelle risikofaktorer
06 Mulige bekymringstegn

08 HVA GJØR JEG VED BEKYMRING?
09 Hvem kan kontaktes ved bekymring?
09 E-post adresser for tips
10 Mulige tiltak

12 NARRATIV
12 Faisal (tidligere jihadist)
13 Kimmie (tidligere høyreekstrem)

14 SENTRALE BEGREPSAVKLARINGER OG DEFINISJONER

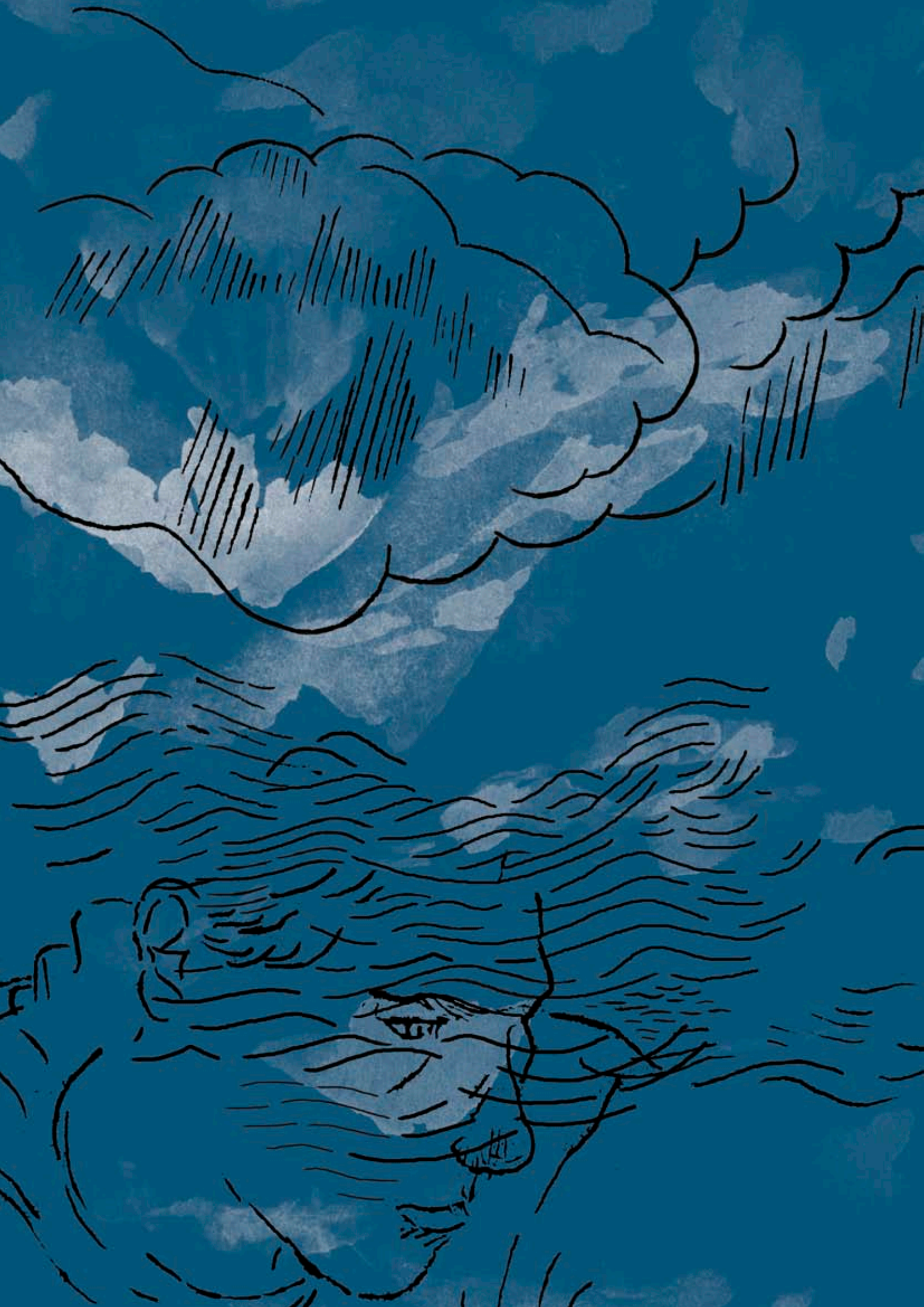

Taushetsplikt og plikt til å avverge lovbrudd

ANSATT I FØRSTELINJETJENESTEN

Er du offentlig ansatt, gjelder de samme lover vedrørende samarbeid, som i alle andre saker hvor flere samarbeidspartnere er involvert. Ved deling og lagring av informasjon må det tas hensyn til den enkelte tjenestes lovverk. Regler for sensitive personopplysninger kan være relevante. En persons politiske og / eller religiøse oppfatning er å anse som en sensitiv personopplysning jf. Personopplysningsloven § 2. Et samarbeid bør bygge på anonymisering eller et samtykke. Det er viktig å understreke at plikten til å avverge alvorlige lovbrudd går foran lovgivningen om taushetsplikt (se: Avvergelsesplikten i straffeloven § 139).

Avvergelsesplikten (strl. § 139)

MED BOT ELLER FENGSEL INNTIL 1 ÅR STRAFFES DEN SOM UNNLATER Å ANMELDE TIL POLITIET ELLER PÅ ANNEN MÅTE Å SØKE Å AVVERGE EN STRAFFBAR HANDLING ELLER FØLGENE AV DEN, PÅ ET TIDSPUNKT DA DETTE FORTSATT ER MULIG OG DET FREMSTÅR SOM SIKKERT ELLER MEST SANNSYNLIG AT HANDLINGEN VIL BLI ELLER ER BEGÅTT.

AVVERGINGSPLIKTEN GJELDER UTEN HENSYN TIL TAUSHETSPLIKT.

Risikofaktorer og bekymringstegn

Intensjoner og motivasjon for radikalisering og ekstremisme er ofte sammensatt. Det kan bunne i et ønske om å provosere og utfordre for å få oppmerksomhet for egen del eller for en sak. Det kan være knyttet til et ønske om å få bekreftelse og finne venner, sosiale nettverk og identitet eller en søken etter spenning, status og makt. For andre kan det være en del av en reaksjon på krig, overgrep, undertrykkelse, fattigdom og marginalisering. For noen kan det handle om innvandrer- og flyktningsskeptiske / fiendtlige holdninger. Andre årsaker kan være press / motivasjon / påvirkning som tar utgangspunkt i det transnasjonale familieliv og nettverk.

Det finnes ingen fasit i forebyggende arbeid. Det kan være sammensatt motivasjon og flere mulige bekymringstegn. Her er noen tips til mulige bekymringstegn eller signaler som ikke nødvendigvis er bekymringsfulle i seg selv, men kan være det samlet. Listen er ikke uttømmende.

GENERELLE RISIKOFAKTORER

OPPLEVD UTENFORSKAP OG KRENKELSER	• Ekskludering • Marginalisering – en subjektiv opplevelse av å bli krenket som individ og gruppe. Kan lede til et forenklet samfunnssyn

MULIGE BEKYMRINGSTEGN

UTTALELSER / YTRINGER	• Legitimerer å bruke vold for å oppnå ideologiske, politiske og / eller religiøse mål • Intoleranse for andres synspunkter • Utrykker konspirasjonsteorier • Gir uttrykk for hatefulle ytringer
UTSEENDE / SYMBOLBRUK	• Endring av utseende og klesdrakt • Bruk av symboler knyttet til ekstremistiske idealer og organisasjoner • Endring av adferd og for eksempel frafall fra skolen
AKTIVITETER KNYTTET TIL HATKRIMINALITET	• Bruk av trusler og vold som følge av ekstremisme • Deltakelse i demonstrasjoner og voldelige sammenstøt med andre grupper • Utstrakt bruk av nett og sosiale medier for å søke og dele informasjon om ekstremisme • Reisevirksomhet som kan føre til kontakt med radikale miljø og ekstremister
VENNER OG SOSIALE NETTVERK	• Endring av nettverk og omgangskrets • Omgang med personer og grupper som er kjent for ekstremisme • Medlemskap i ekstremistiske grupper, nettverk og organisasjoner

Hva gjør jeg ved bekymring?

Å forebygge radikalisering er mye det samme som å forebygge frafall i skolen, rusproblematikk og kriminalitet. Det handler om å gripe tidlig inn og med samordnet innsats for å forhindre at unge mennesker faller utenfor på ulike måter.

Er du bekymret for at en person står i fare for å bli radikalisert? Da kan du følge handlingsløypen under:

HVA GJØR JEG VED BEKYMRING?

TA BEKYMRINGEN PÅ ALVOR	• Gjør klart for deg selv hva du er urolig for, og tenk gjennom hva du trenger for å redusere din egen uro. • Hent inn kunnskap om temaet. • Identifiser og vurder bekymringstegn jf. forrige side.
DRØFT BEKYMRINGEN	• Drøft bekymringen med nærmeste leder. Dersom vedkommende går på skole kan bekymringen eventuelt også drøftes i tverrfaglig team. • Det er også mulig å drøfte saken anonymt med ressurspersoner i politiet og i kommunen. Se kontaktinformasjon neste side. • Det avtales hvem som har hovedansvar for å følge opp bekymringen, og hvem og hvordan man skal gå i dialog med personen.
GÅ I DIALOG MED DEN DET GJELDER	• Når du har funnet en måte å ta opp problemet på kan du gå i dialog med den det gjelder om bekymringen. • Veilederen på regjeringen.no har tips om samtaleverktøy.
VURDER MELDING AV BEKYMRING	• Ved fortsatt bekymring kan du drøfte den med politi og / eller barnevern, og ta stilling til om bekymringen skal meldes.
TILTAK OG OPPFØLGING AV DEN ENKELTE	• Klargjør hvem eller hvilken instans som er ansvarlig for den videre koordineringen og oppfølgingen av den enkelte. Lokalbaserte forebyggende tiltak anbefales, gjerne koordinert gjennom tverrfaglige team på skolen der dette er aktuelt. • Ved behov for særtiltak kontaktes en av instansene på neste side.
VED INFORMASJON OM PERSONER SOM HAR DELTATT ELLER PLANLEGGER Å DELTA VÆPNET KAMP I UTLANDET	• Drøft informasjon med nærmeste leder. • Vurdere om varslingsplikten til politiet gjelder jf. avvergelsesplikten § 139 i straffeloven.

PRIVATPERSON

Er du privatperson og er bekymret for at en venn, en nabo, en kollega, et barn, en forelder, et familiemedlem eller andre er ferd med å radikaliseres? Da anbefaler vi deg å gjøre følgende:

HVA GJØR JEG VED BEKYMRING SOM PRIVATPERSON?

TA BEKYMRINGEN PÅ ALVOR	• Gjør klart for deg selv hva du er urolig for, og tenk gjennom hva du trenger for å redusere din egen uro. • Ta ansvar for din bekymring.
RÅDFØR DEG MED FAGFOLK	• Rådfør deg med politi / alarmtelefon eller andre fagfolk ved fortsatt bekymring. Det er mulig å være anonym.
VED INFORMASJON OM PERSONER SOM HAR DELTATT ELLER PLANLEGGER Å DELTA VÆPNET KAMP I UTLANDET	• Kontakt politiet på 02800 eller PST 900 21 757.

HVEM KAN KONTAKTES VED BEKYMRING?

POLITIET VED RADIKALISERINGS-KOORDINATOR	• 405 55 318 (kl. 07.30–15.30) • 02800 (hele døgnet)
UTEKONTAKTEN	• 55 56 86 00 / 977 40 533
BARNEVERNTJENESTEN I AKTUELL BYDEL	• Se www.bergen.kommune.no
PST, POLITIETS SIKKERHETSTJENESTE	• 900 21 757 (døgnbemannet telefon)
ALARMTELEFON FOR BARN OG UNGE	• 116 111 (tjenesten er gratis og døgnbemannet)
RVTS VEST V / RADIKALISERINGSKOORDINATOR	• 906 97 525

E-POST ADRESSER FOR TIPS

POLITIET	• tips-hordaland@politiet.no
PST	• post@pst.politiet.no

MULIGE TILTAK

Det er summen av de forebyggende innsatsene mot kriminalitet, hatkriminalitet og voldelig ekstremisme som gir resultater. I Regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme (2014) legges det opp til en bred tilnærming til utfordringene. Det forebyggende arbeidet skal styrkes gjennom økt kunnskap, mer samarbeid og bedre koordinering. Innsatsen må styrkes på tvers av fagområder og samfunnssektorer. Målet er å fange opp personer i risikosonen så tidlig som mulig, og møte dem med tiltak som virker. Her nevnes noen av tiltakene som kan settes i gang for å snu en negativ utvikling:

DIALOG

Dialog er en sentral metode for å forebygge radikalisering. Kommune og politi har dialog med moskeer, organisasjoner og andre trossamfunn.

BRUK ANSVARSGRUPPER

For personer som er i kontakt med ulike tjenester kan det etableres en ansvarsgruppe. Der det er etablerte strukturer kan disse brukes.

MENTORORDNING

Bergen kommune bruker mentorordning som metode for å forebygge radikalisering. Utekontakten har et hovedansvar for denne oppgaven. Våre mentorer er kurset fra RVTS Vests mentorutdanning og jobber i utekontakten, NAV, skole, barnevern, introduksjonsprogrammet og idrett. De representerer et mangfold i kjønn, etnisitet, religion og språk som er ment som viktig kompetanse.
Målgruppene som det jobbes med er personer som:

1. Står i fare for å bli del av en radikaliseringsprosess
2. Har returnert fra irregulær krigføring i konfliktområder
3. Individer som er en del av ekstreme nettverk
4. Familier der en eller flere familiemedlemmer, enten er del av, eller er på vei inn i ekstreme grupperinger.

Mentorordning etter denne typen modell innebærer at det etableres et individuelt prosjekt rundt hver enkelt person med utgangspunkt i deres individuelle forutsetninger.

BEKYMRINGSSAMTALER

Dette er et dialogbasert verktøy som politiet primært bruker overfor unge og deres foresatte. Det er et verktøy som brukes for å avdekke uønsket / kriminell adferd som kan føre til utvikling av en kriminell løpebane.

Faisal (tidligere jihadist)

– Jeg kom til Norge som åtte åring sammen med en far som etter hvert ble voldelig og slet med krigstraumer. Jeg havnet ofte i konflikter og utøvde vold, noe som gjorde at jeg droppet ut av videregående skole. Etter hvert fikk jeg jobb som dørvakt, men ble sykemeldt etter et overfall på jobben. Jeg opplevde liten støtte fra NAV, kommuner og venner. Etter voldsepisoden ble jeg mer og mer isolert fra venner og familie og opplevde liten mening med livet. Jeg var nedstemt og var på leit etter løsninger på mine vansker.

«DA ALLE VENDTE MEG RYGGEN, VAR DET BARE HAN SOM HJALP MEG»

Faisal mister jobben. Kommer i kontakt med en troende vaktmester der han bor. Budskapet vaktmesteren kommer med gir opplevelse av mening og ro.

«DE BESKRIVER HVORDAN JEG HAR DET – OG TILBYR EN LØSNING»

Faisal blir gradvis mer og mer interessert i islam og koranen. Han søker aktivt på internett og andre medier om islam og undertrykkingen muslimer utsettes for. Faisal opplever at verden er i krig og han må velge en side. Han blir opptatt av å beskytte lillesøster mot farene i samfunnet.

«JEG MÅ BRYTE MED VESTLIGE VERDIER»

Faisal endrer klesstil og utseende. Han blir aktiv i lokal moske og tar avstand fra venner og familie. Utad fremstår Faisal mer rolig og behersket, han slutter å drikke alkohol og deltar ikke lenger på fester.

«VI MÅ STÅ FOR DET VI MENER – DE MÅ HØRE VÅR STEMME»

Faisal deltar i og oppretter egne bloggprofiler på internett. Han støtter aktivt ytringer med ekstremt innhold. Nyansene forsvinner: «De som ikke er med oss, er mot oss». Han blir del av sosialt fellesskap som deler samme verdier.

«HAN FIKK MEG TIL Å TENKE»

Faisal får god kontakt med en imam som blir bekymret for de standpunkt og ytringer han har. De innleder diskusjoner som gjør at Faisal begynner å tvile på sin overbevisning. Han har fått ny saksbehandler hos NAV som arbeider aktivt for at han skal komme tilbake i jobb. Faisal begynner også å trene og blir opptatt av kosthold.

«DE FORSTÅR HVORDAN JEG HAR DET»

Faisal kommer i kontakt med en svensk-syrisk mann via et nettsted. Han møter anerkjennelse og forståelse for sin situasjon. Mannen inviterer ham til Sverige. Faisal takker ja og tilbringer en uke med mannen og hans venner. Han kommer tilbake fra Sverige og blir kontaktet av mannens nettverk her hjemme. Faisal blir gradvis mer opptatt av våpen og militær trening.

«JEG MÅ GJØRE NOE»

Faisal har bestemt seg for å slutte seg til krigen i Syria gjennom sin svenske kontakt. Han skriver et brev til sin søster før han reiser.

«NOE Å DØ FOR»

Han rapporterer stolt via internett hvordan han deltar i strid, dreper vantro og redder verden.

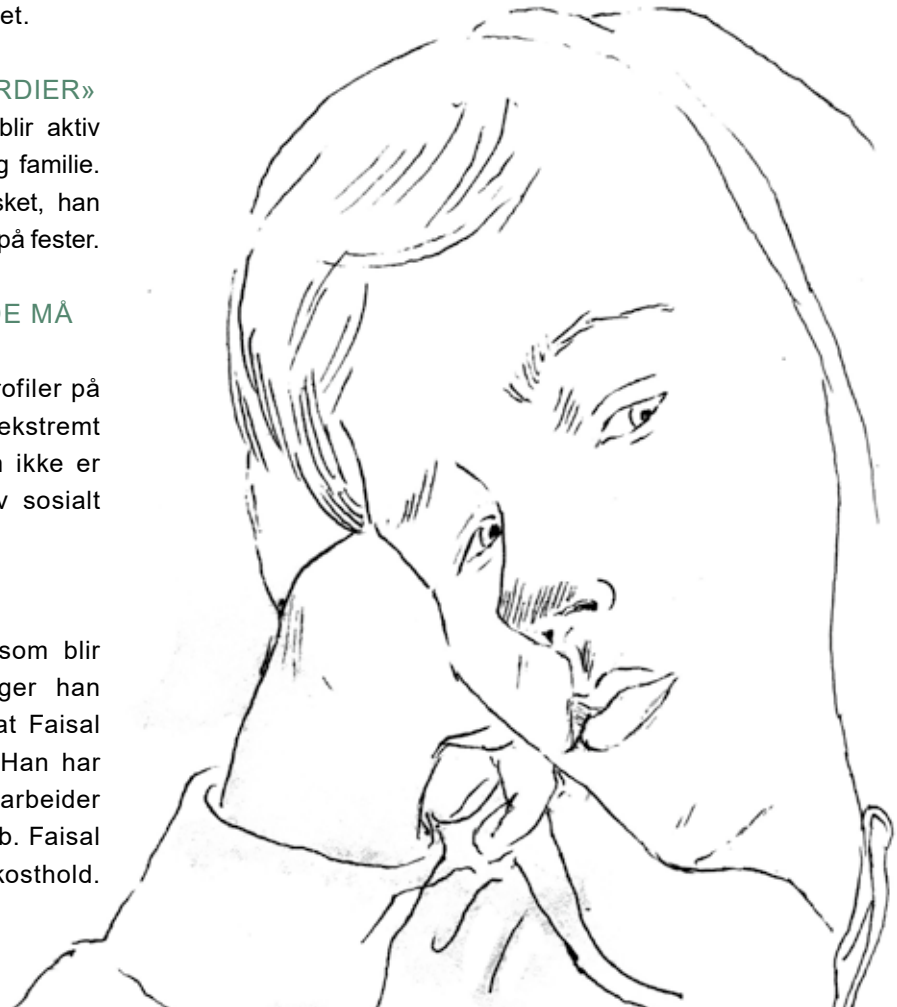

Kimmie
(tidligere høyreekstrem)

– På hjemmebane var det veldig mye rasisme, ingenting hos mamma – men først og fremst hos pappa. De var imot homoseksualitet, handicap, innvandrere og mest av alt muslimer. Det handlet om tilhørighet og behovet for et fellesskap.
– Jeg følte meg som en «nobody».

GA MEG EN GOD FØLELSE

En dag skjedde det som var første trinnet på veien inn i det høyreekstreme miljøet.
– Jeg fant en musikk-CD som jeg tok med hjem og spilte gang etter gang. Det ga meg en god følelse, så det festet seg lett. Jeg ble mer stolt over å være svensk, man kan si at jeg følte jeg fikk en ny identitet.
På skolen og i nærmiljøet var det ADHD-diagnosen hans som fikk alt fokuset.
– Det var aldri noen som lyttet til meg, det var bare snakk om diagnosen.

RASISTISK INNHOLD

Han fikk etter hvert låne flere CD-er, inkludert «Hvit makt»-musikk, med svært rasistisk innhold.
– Jeg hang opp plakater og svenske flagg på rommet og begynte å omgås han jeg hadde lånt skivene av. På et tidspunkt begynte jeg å kle meg som ham, jeg barberte av meg alt håret og tok på meg skinnjakken.
Etter cirka halvannet år ble Kimmie en del av miljøet, og mobbingen opphørte.
– Jeg hadde fått en ny identitet og en tilhørighet. Da spilte det ingen rolle for meg at det var et destruktivt miljø – jeg fikk være en del av noe, sier Kimmie.

RUS OG VOLD

Som 14-åring ble han med på et møte i Nasjonal-sosialistisk Front, og tre år senere ble han gruppe-leder. Til slutt ble han distriktsleder, og en profilert lederfigur i Sverige. Rus og vold sto sentralt.
– Vi drakk før vi dro ut for å slåss. Det var ikke så mange innvandrere i den lille byen vi bodde, men vi lette etter dem. Fant vi ingen, tok vi noen andre – for eksempel antirasister.
Etter hvert havnet han på et ungdomshjem, hvor han brukte tiden til å studere nasjonalsosialisme.
– Da jeg kom ut igjen ble jeg intervjuet på TV – og det ga meg en følelse av å være noen. Jeg som ikke hadde vært noen som helst – fikk plutselig komme på TV!

KILDE: WWW.UTVEIER.NO

Sentrale begrepsavklaringer og definisjoner

Med VOLDELIG EKSTREMISME menes personer og organisasjoner som er villige til å bruke vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Den voldelige ekstremismen kan være relatert til høyreekstremisme, ekstrem islamisme eller lignende.

RADIKALISERING beskriver hvordan personer gradvis tar avstand fra samfunnets demokratiske prinsipper og i økende grad aksepterer bruk av trusler og vold for å nå sine politiske, ideologiske eller religiøse mål. Prosessen kan være svært kompleks med mange faktorer som spiller inn, eller en mer enkel prosess hvor noen få faktorer blir avgjørende. Den kan variere fra person til person og fra gruppe til gruppe. Radikaliseringsprosesser kan skje innen alle typer livssyn, kulturell bakgrunn og politiske retninger. Prosessen kan skje gradvis over lengre tid eller kortere tid, men også fremstå som en akutt endring hos en person.

RADIKALISERING SOM FENOMEN. Ekstreme uttalelser i en radikaliseringsprosess kan utøves innenfor rammene for det som er ytringsfrihet. Dette er noe som et demokrati må være åpent for. Det er viktig å skille mellom radikalisering og det å være radikal. Det er virkemiddelet, altså viljen til å bruke vold, som det sentrale. Politiet kan ikke forebygge meninger og ytringer bare fordi de er kontroversielle. Målsetningen for politiet er å begrense muligheten til at radikaliseringen utvikler seg til kriminalitet, og i ytterste konsekvens resulterer i voldelig ekstremisme. Når den radikaliserte går til handling og anvender vold på bakgrunn av religiøs, politisk eller ideologisk overbevisning, kan det true vårt demokratiske samfunn.

AV-RADIKALISERING er en prosess som under gitte forutsetninger kan føre til at en person i mindre grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål.

Voldelig ekstremisme er HATKRIMINALITET. Hatkriminaliteten kan også omfatte trusler, skadeverk og annen kriminalitet.

NETTEKSTREMISME er radikalisering og voldelig ekstremisme på internett. Nettekstremismen består i å fremme ekstreme ideologier og ytringer på internett, som kan rammes av straffeloven § 135 om diskriminerende og hatefulle ytringer.

UTENFORSKAP eller sosial eksklusjon, kan forstås som individuelle og strukturelle mekanismer eller barrierer for deltakelse på ulike arenaer. Ulikhet i helse, utfordringer med rus, psykiske lidelser, lav deltakelse i fritidsaktiviteter, prestasjonspress, ulikhet i økonomi, samt ulike muligheter for å følge utdanningsløp og skaffe seg jobb, er eksempler på forhold som kan føre til utenforskap. Når det gjelder voldelig fundamentalisme, rekruttering og radikalisering av unge med kulturell minoritetsbakgrunn, knyttes utenforskap ofte til det å forvalte en annen kultur, etnisitet eller religion enn majoriteten. Konsekvenser av det kan være rasistiske uttalelser og / eller handlinger i form av krenkende kommentarer, hets, avvisning, neglisjering, usynliggjøring, latterliggjøring og utestengelse basert på hudfarge, etnisitet og religion. Utenforskap kan også være et resultat av krysskulturelle utfordringer hvor man føler seg fastlåst mellom ulike norm og verdisystemer og opplever avmakt i forhold til identitetsforhandlinger og tilhørighet.

BERGEN
KOMMUNE
HORDALAND
FYLKESKOMMUNE
POLITIET
RVTS